فهرست مطالب

پیشگفتار ۱۱

فصل اول: مبانی ادله اثبات دعوا ۱۳

مقدمه ۱۳

تعریف دلیل در حقوق ۱۴

ویژگی‌های دلیل در حقوق ۱۵

دلیل و علم دادرس (اقرار و سوگند) ۱۵

دلیل و واقعیت ۱۶

شمار ادله (اصل احصای ادله) ۱۸

ادله و وسایل اثبات دعوا ۱۹

وسایل اثبات دعوا ۲۰

دلیل ۲۰

اماره ۲۱

تقدم وسایل اثبات دعوا ۲۳

تعارض امارات ۲۵

ارزش ادله نزد قانون ۲۶

درجه تحلیل دلیل بر دادرس ۲۸

گستره اصل ۱۶۷ قانون اساسی و ماده ۳ قانون آیین دادرسی مدنی ۲۹

قلمرو در امور مدنی و کیفری ۲۹
شمول نسبت به ایرانیان شیعه دوازده امامی ۳۰
استثنائات (اتباع بیگانه، ایرانیان غیرشیعه) ۳۲
قاعده منع تحصیل دلیل و تعدیل آن ۳۳
قاعده منع تلقین دلیل ۳۶
خلاصه فصل ۳۸

فصل دوم: اقرار علیه خود ۴۱
مقدمه ۴۱
تفاوت اقرار با ادعا و شهادت ۴۲
ویژگی‌های اقرار ۴۴
موضوع اقرار (امور موضوعی، نه حکمی) ۴۴
منجز بودن اقرار ۴۵
اقرار توأم با قطع و یقین (قدر متیقن) ۴۶
عدم نیاز به قبول مُقَرّله و اثر تکذیب ۴۷
ویژگی‌های مُقِرّ ۴۸
اهلیت استیفاء (نسبت به موضوع اقرار) ۴۸
علم به موضوع و مُقَرّله ۴۹
مختار بودن (ابطال اقرار ناشی از اکراه) ۵۰
اراده آگاهانه (ابطال اقرار ناشی از اشتباه) ۵۱
بطلان اقرار فضولی ۵۲
اقرار محجورین ۵۳
اقرار شخص ورشکسته (مفلس) ۵۵
اقرار قائم به شخص ۵۶
ویژگی‌های مُقَرّله ۵۷
اهلیت تمتع ۵۷

مُقَرّله میت ۵۸
معلوم بودن مُقَرّله (علم اجمالی کافی است) ۵۹
ویژگی‌های مُقَرّبه (موضوع اقرار) ۵۹
امکان عقلی و عادتی ۵۹
مشروعیت موضوع ۶۰
عدم جهل کلی ۶۱
اقسام اقرار از حیث صراحت ۶۱
اقرار صریح ۶۱
اقرار ضمنی (مستلزم به رسمیت شناختن حق) ۶۲
اقسام اقرار از حیث قاطعیت ۶۳
اقرار قاطع دعوا ۶۳
اقرار مقدماتی (غیر قاطع) ۶۳
اقسام اقرار از حیث محل وقوع ۶۴
اقرار در دادگاه (قضایی) ۶۴
اقرار خارج از دادگاه (غیرقضایی) ۶۵
تأثیر اقرار نسبت به سایرین ۶۵
نسبت به خود و قائم‌مقام ۶۵
نسبت به وراث ۶۶
اقرار و انتقال مال ۶۶
انکار بعد از اقرار ۶۷
بلااثر شدن اقرار ۶۸
کذب اقرار ۶۸
بطلان اقرار ۶۹
اشتباه در اقرار ۶۹
اقرار مبتنی بر عذر قابل قبول ۶۹
تجزیه اقرار ۷۰

نکات تکمیلی ۷۱
خلاصه فصل ۷۲

فصل سوم: اسناد عادی و رسمی ۷۷
مقدمه ۷۷
اقسام سند ۷۹
سند رسمی ۷۹
سند عادی ۷۹
مزایای اسناد رسمی ۸۰
عدم قابلیت انکار و تردید (قابلیت ادعای جعل) ۸۰
اعتبار تاریخ حتی در برابر اشخاص ثالث ۸۰
لازم‌الاجرا بودن (با استثنائات) ۸۱
اسناد عادی دارای اعتبار سند رسمی ۸۲
سند لازم‌الاجرا ۸۳
استثنا: سند مالکیت ملک ۸۳
اسناد عادی در حکم لازم‌الاجرا ۸۴
آرای مراجع اختصاصی لازم‌الاجرا ۸۴
طرح دعوا در خصوص اسناد لازم‌الاجرا ۸۵
سند سفید امضا ۸۶
دفاع در برابر اسناد ۸۷
دفاع ماهوی ۸۷
دفاع شکلی ۸۷
تعرض نسبت به اصالت سند ۸۸
انکار و تردید ۸۸
ادعای جعل ۸۸
اقسام جعل ۸۹

جعل مادی ۸۹
جعل مفادی ۸۹
شباهت‌ها و تفاوت‌های انکار و تردید با ادعای جعل ۹۰
شروط رسیدگی به اصالت سند ۹۲
روش‌های رسیدگی به صحت و اصالت سند ۹۲
تطبیق محتویات با اسناد مُسَلَّم‌الصدور (اساس تطبیق) ۹۲
تطبیق مفاد سند با سایر اسناد ۹۳
استکتاب ۹۳
استماع شهادت شهود و تحقیق از مطلعین ۹۳
دقت در سند مورد تعرض ۹۴
ارجاع امر به کارشناس ۹۴
شیوه اعمال روش‌ها ۹۴
اساس تطبیق ۹۵
اقسام ادعای جعل ۹۶
تقدم و تأخر در تعرض نسبت به اصالت سند ۹۶
سند رسمی در پرتو قانون الزام به ثبت ۹۷
خلاصه فصل ۱۰۰

فصل چهارم: شهادت و گواهی ۱۰۳
مقدمه ۱۰۳
ارزش اثباتی شهادت ۱۰۴
تعداد شهود برای اثبات دعاوی مختلف ۱۰۵
اوصاف شهود ۱۰۷
زمان اعتبار اوصاف شهود ۱۰۹
اقسام شهادت از حیث شیوه اخبار ۱۱۰
جرح شاهد ۱۱۱

تعدیل شاهد ۱۱۲
طریقه استماع شهادت شهود ۱۱۳
اوصاف شهادت ۱۱۸
رجوع از شهادت ۱۱۹
اثبات کذب شهود ۱۲۱
خلاصه فصل ۱۲۲

فصل پنجم: امارات ۱۲۵
مقدمه ۱۲۵
اماره قانونی ۱۲۶
اماره قضایی ۱۲۹
تقدم وسایل اثبات دعوا ۱۳۱
تعارض امارات ۱۳۲
معاینه محل ۱۳۳
اوصاف و شرایط صدور قرار معاینه محل ۱۳۴
تفاوت معاینه محل با کارشناسی و تحقیق محلی ۱۳۵
نحوه اجرای قرار معاینه محل و تنظیم صورتجلسه ۱۳۶
هزینه و وسیله اجرای قرار معاینه محل ۱۳۷
ارزش اثباتی معاینه محل ۱۳۸
تحقیق محلی ۱۳۹
تفاوت تحقیق محلی با شهادت ۱۳۹
شرایط و نحوه صدور قرار تحقیق محلی ۱۴۰
ویژگی‌های مشترک تحقیق محلی و معاینه محل ۱۴۱
ارزش اثباتی تحقیق محلی ۱۴۲
جرح مطلعین در تحقیق محلی ۱۴۳
کارشناسی ۱۴۴

اعتبار نظریه کارشناسی ۱۴۵
الزام یا عدم الزام قاضی در تبعیت از نظر تخصصی کارشناس ۱۴۵
امور قابل ارجاع به کارشناس ۱۴۶
اوصاف کارشناس ۱۴۷
موارد تعدد کارشناس (هیأت کارشناسی) ۱۴۷
اقسام کارشناس از حیث طریقهٔ انتخاب ۱۴۸
طریقه انجام کارشناسی (از صدور قرار تا اعلام نظر) ۱۴۸
اعتراض به نظر کارشناس ۱۴۹
اخذ توضیح از کارشناس و تکمیل نظریه کارشناسی ۱۵۰
خلاصه فصل ۱۵۰

فصل ششم: قسم و سوگند ۱۵۳
مقدمه ۱۵۳
انواع سوگند قضایی ۱۵۴
سوگند بَتّی (قاطع دعوا) ۱۵۴
سوگند تکمیلی ۱۵۶
سوگند استظهاری ۱۵۷
اتیان سوگند ۱۵۷
اتیان سوگند در دعاوی محجورین و اشخاص حقوقی ۱۵۹
خلاصه فصل ۱۶۰

کتابنامه ۱۶۳

پیشگفتار

دعوا در ذات خود، کشمکشی بر سر حقیقت است. آنچه یک اصحاب دعوا به عنوان واقعیت مدعی است، دیگری ممکن است به کلی آن را انکار کند. در این میان، نقش دادگاه نه چیزی جز کشف واقعیت و تطبیق آن بر قواعد حقوقی است. اما پرسش بنیادین آن است که دادگاه از چه طریقی می‌تواند به این واقعیت دست یابد؟ پاسخ در «ادله اثبات دعوا» نهفته است.

ادله، پلی میان «ادعا» و «اثبات» هستند. بدون شناخت صحیح از انواع ادله، شرایط اعتبار، ارزش اثباتی هر یک و شیوه رسیدگی به آنها، حتی ماهرترین وکلای دادگستری و قضات نیز در تشخیص حق از باطل راه به خطا خواهند رفت. به عبارت دیگر، مهارت اقامه و رسیدگی به ادله، نه یک حسن تخصصی، که یک ضرورت انکارناپذیر برای هر فعال حقوقی است.

کتابی که پیش رو دارید، تلاشی است برای تبیین عملی و نظام‌مند این مهارت ضروری. در این اثر، با رویکردی تحلیلی و کاربردی، به تشریح مبانی ادله اثبات دعوا پرداخته شده و سپس هر یک از ادله اصلی شامل اقرار، اسناد عادی و رسمی،

شهادت، امارات (با تأکید بر معاینه محل، تحقیق محلی و کارشناسی) و نهایتاً قسم مورد بررسی دقیق قرار گرفته است.

آنچه این کتاب را از متون مشابه متمایز می‌کند، توجه ویژه به چگونگی «اقامه» و «رسیدگی» به هر دلیل است. بدین معنا که نه تنها شرایط شکلی و ماهوی هر دلیل تبیین شده، بلکه شیوه استناد به آن در مقام دفاع یا تعقیب دعوا، و نیز روش صحیح نقد و بررسی آن توسط دادرس، با ذکر نکات ظریف و تمایزهای کاربردی ارائه شده است. مباحثی نظیر قاعده منع تحصیل دلیل، منع تلقین دلیل، چگونگی تعرض به اصالت اسناد، فرایند جرح و تعدیل شهود، و نحوه اعتراض به نظریه کارشناسی، نمونه‌هایی از این رویکرد عمل‌گرایانه است.

این کتاب برای دانشجویان حقوق، وکلای کارآموز و پایه یک، مشاوران حقوقی، قضات و به‌طور کلی تمام کسانی که به نحوی با دادرسی سروکار دارند، تألیف شده است. امید است که مطالعه آن، گامی مؤثر در جهت ارتقای دانش و مهارت عملی مخاطبان در یکی از حساسترین و کلیدی‌ترین حوزه‌های علم حقوق باشد.

در پایان، بر خود لازم می‌دانم از تمامی اساتید، همکاران و عزیزانی که مرا در نگارش این کتاب یاری نموده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری کنم. باشد که این اثر، مقبول درگاه حق و مورد استفاده اهل دانش قرار گیرد.

سیدنیما نوروزی (نوری) زنجانی

۱۴۰۴ خورشیدی - تهران